

De Probatis|| Sanctorvm|| Historiis

Partim|| Ex Tomis Aloysii Lipoma-||ni, Doctissimi Episcopi, Partim Etiam||
Ex Egregiis Manuscriptis Codicibus, Qvarvm permultæ antehàc nunquàm
in lucem prodière

Complectens Sanctos Mensivm Septembris Et Octobris

Surius, Laurentius

Coloniae Agrippinae, 1576-

VD16 S 10262

De SS. Cypriano & Iustina martyribus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77413](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77413)

atque Regis & principum humeris trāflatum, honorificeque depositum eo loco, vbi pro meritis tanti patris superna gratia efficiendis & declarandis miraculis, largiū coruscet: Prestante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Deo patre & spiritu sancto vivit & regnat in secula seculorum, Amen.

VITA ET MARTYRIUM SS. CYPRIANI ET
IVSTINAE, AVTHORE SIMEONE METAPHRASTE:

qui tamen in eo lapsus videtur, quod hunc Cyprianum dicit Carthaginis
Episcopum, cum potius Antiochenus dicendus sit.

26. Septem-
bris iuxta
Latinos,
cum eū Me-
taphrastes
habeat 2.
Octobris.
Cap. 1.

Act. 11.
Antiochia
encomion.

Iustinae pa-
tria & parē-
tes.

Agnoscit
verū Deum.

Instruitur à
Praylio dia-
cono.

Cap. 2.
Iridet si-
mulacra.

Conatur
matrem su-
am conuer-
tere.

Sed id fru-
stra.

VITA quidem, eaq; magna, me adhortātur, vt admirer Antiochiam, nempe quod & ante orbem terrę leta accepit semen deiectum à sanctis Christi discipulis; & Christiani primū in ea sunt vocati, vt scribit magnus Lucas: & quod in vitam produxerit ad centum & sexaginta viros, qui aluerunt spicam virtutis Euangelicæ: non solū autem viros, sed etiam non paucas fœminas. Mittens ergo admirari templorum eius pulchritudinem, & murorum magnitudinem, & plantarum multitudinem, & terram bonis vberē, quam rigat Orontes præterfluens, de Iustina mihi proponam narrationem. Quæ cum post longa tempora sanctorū Apostolorum, renouāset cor illorum doctrina, athleticam produxit spicam, valde quidem speciosam, fructu autem admodū refertam. Ei erat patria, quam diximus, Antiochia: Aedesius autem & Cletonia, parentes. Sed hæc pulchra planta multas quidem prius ferebat spinas. Nam ipsa quoque sequens errore parentum, (erant verò ij cultores idolorum, & Dei aduersarij) honorabat & colebat illorum simulacra. Cum autem ætate procedens, ad solidiorem peruēnit intelligentiam, eam lux subiit diuinæ cognitionis, vt quæ esset receptaculum dignum illuminatione eiusmodi & gratia: & coepit quidem damnare idolorum imbecillitatem, agnoscere autem verum & solum Deum. Talibus ergo rationum ascensionibus virgo animum prius expurgans, parabatur ad deiectionem salutaris sementis. Interim autem, dum hæc apud se versaret, & intenta à Deo perfectam quæreret cognitionem, quidam Praylius diaconus Antiochenus, audiente virgine, cum irā contigisset, de Saluatoris nostri & Dei dispensatione, & carnis susceptione narrauit: Quem admodū verò Gabriel princeps superiorum ordinum, ei, quæ seruata fuerat virgo ante generationes, fuit faustus nuncius mysterij: & quod concepit in vtero: & cum veterum tulisset, peperit: & quod ortum infantis stella aliarum omnium clarissima Magis significauit. Post hæc persecutus est eius manifestam in proprio mundo apparitionem, in eo conuersionem, salutarem doctrinam, miracula, propter hæc ortam inuidiam, Crucem, sepulturam, & postremò diuinam ipsam resurrectionem. Et hæc quidem Praylius.

Iusta autem (ita enim prius appellabatur) has animę suę mandabat auditiones tantam bonæ terræ semina, & sic veritatem indiēs accuratiū penetrans, profusè quidem ridebat simulacra, rectam autem fidem cordis inscribebat tabulis. Quamobrem voluit quidē venire in conspectum Praylij: solū enim audierat ea, quæ ab ipso dicta fuerant, & desiderabat perfectiū imbui eorum cognitione. Vultum autem virginalem non volens adhuc adpici, statuit quidem non videre Diaconum: clanculum verò ventitans ad ecclesiam, sic desiderabat videre Dominū, qui appropinquat ijs, qui quarunt. Non multo interiecto tempore, statuit impertire matrem ijs, quæ cognouerat: & Cur, o mater, dixit, deos colimus, quos manus nostræ constituunt? Cur artificis opera adoramus? Cur autem ignem quidem in ara, animæ autem lucernam non accendimus, neque mercamur margaritam? Non nōsti Galilæos? (Sic enim Christi assecelas solent vocare ij, qui illic habitant) ij sunt multo terribiliores dijs, qui apud nos existimantur. Ex his enim si quis aliquandò vbi sunt idola, apparuerit, illic ij, qui à nobis adorantur, perindè atque fures aut fugitiui timent & horrent. Et meritò.

merito. Suffragantur enim illi Dei honorem, præterea nostras quoque perdentes animas. Hæc dixit quidem Iusta. Mater autem ijs, quæ dicebat, non assentiebatur: valde enim à stulta tenebatur impietate. Quocirca: Vide, inquit, nè pater cognoscat tuum in deos contemptum. Iusta autem: Esset, inquit, mihi magis gratum, si hæc cognita essent à patre, & à quolibet. Neque enim ego amplius sustinebo decæterò ambulare in tenebris, quandoquidem solum Dominum, qui per Praylum fuit mihi significatus, Deum fortem esse cognoui, & viuentem, & eos excipientem, qui conuertuntur ab errore.

Sensim itaq; mater conueniens, nihil quidem contendeat aduersus ea, quæ dicebantur, silentio autem tacite potius significabat assensionem. Postea verò vna nocte, marito quoque apruit ea quæ audierat à filia. Ille autè id, quod audierat, neq; perfectè repulit, neq; rursus erat facilis ad id accipiendum. In somno autem decertans, luctabatur cum sollicitudinibus, donè à somnio correptus, dum ei Angelica castra apparuissent, ipso autem vocante, audiuit eum dicentem: Venite ad me, & dabo vobis regnum cælorum. Deintè surgens, non quæsiuit aliud testimonium, sed cum vxore accepta quoque filia, rogauit quendam diaconum Ecclesiæ, vt eos deduceret ad Optatum, qui tunc erat ciuitatis Episcopus. Atque illi quidem supplices petebant, vt signarentur signo Christi. Ille autem differebat, donè Aedesius pater ei narrauit spontaneam filia suæ conuersionem, & visionem ei diligenter exposuit. Quæ cum ille audisset, non amplius distulit, neque amplius opus habuit multis consilijs, sed simul quidem figura Crucis veluti quodam præsidio eos munit, & dignatur illuminatione.

Decæterò autem Aedesius perpetuò irridebat & repræhēdebat statuas deceptionis. Fuerat autem prius sacerdos simulacrorum. Cùm verò eodem gradu fuisset dignatus in ecclesia, & in cathedra Presbyterorum, vt cum diuino Dauid dicam, Christum laudasset, vitamque elegisset Deo gratam & purissimam, cùm annum vnum superstes fuisset & sex menses, migravit ad Dominum, cuius tenebatur desiderio. Virgo autem nequaquam erat affecta illiberaliter, neque secus quam animam decuit generosam, sed fidei fundamento, quæ auro & lapidibus preciosis longè sunt preciosiores, superædificans virtutes, proficiebat. Cùm autem sic viueret, fieri omninò non poterat, vt maligni effugeret offensiones, sed eam ille tentat, & valde hostiliter aggreditur. Cæterum oportet attendere, quoniam non est inuicunda narratio, & quòd scire oporteat, quoniam modo ei adhibuerit tentationem.

Aglaidas quidam scholasticus, qui fortè hoc nomen fuerat nactus ex pulchritudine, cùm esset honesto loco natus, vt qui genus duceret ex patricijs & abundaret opibus, ijs, tanquam instrumentis, vius est ad voluptates, & impudicis deditus erat appetitionibus. Quamobrè cùm sæpè virginem vidisset transeuntem, & in domum Dei venientem, eius pulchritudine, tanquam telo, grauitè sauciatur: etsi vt ea flaccesceret & aboleretur, tanquam lubrica & insidiosa, illa ieiunijs simul & orationibus perpetuò machinaretur. Sed is cùm admodum lasciuos haberet oculos, prius quidem vias obseruabat, & occurrens, eam bonis verbis prosequatur: laudabat pulchritudinem, beatam vocabat, quòd ea illi obtigisset: deintè etiam desiderium per quædam signa significabat, & multis, vt quispiam dixerit, retibus prædam præoccupabat. Sed virgini hæc omnia reputabantur meræ nugæ ac probra: dignaque potius videbantur quæ riderentur, quam quæ attenderent pudici oculi & aures. Cùm hunc ergò scopum non potuisset attingere Aglaidas, alia via ingredi statuit, & eam petijt, vt duceret in societatem matrimonij. Iusta autem, quæ se soli Christo professâ fuerat fore sponsam, alios constanter dedignabatur, dicens: Sufficit sponsus, qui mihi seruat virginitatē, & custodit puram ab omni inquinamento. His verbis Aglaidas magis, quam telis, sauciatus fuit. amor enim, qui, quod vult, non assequitur, sit grauior & violentior. Postquam autè omni moto, vt dicitur, lapide, virginem inuenit immobilem, firmamque ac stabilem, & quæ verbis fallacibus minimè posset capi: cùm non paruam manum collegisset, & eos in suam allexisset fodalitatem, ipsam in via est aggressus, & per vim conatus est eam abducere, quòd volebat. Sed statim cùm hoc audax & nefarium facinus auditū fuisset in ciuitate, & in edibus matris, exierunt simul cum armis plurimi, ijque fortissimi. Qui cùm solū fuissent conspecti, effecerunt, vt scelerati illi & execrandi affecta euanesceret, non tam cedentes manui, quam expulsi fortiter rei dedecore.

Aglaidas

Cap. 3.

Viso patris eius Aedesij

Patres eius baptizatur cum ipsa. Cap. 4.

Psal. 106.

1. Cor. 3.

Cap. 5.

Aglaidas S. Iustina impuro amore prosequitur

Augetur amor per repulam.

Vim ei asferre tētat, sed frustra.

Cap. 6.

Aglaidas autem (erat enim ei affectio quouis pudore violentior) neque ensium, neque multitudinis, neque vllius rei alterius curam gerens, sed virginem amplectens, paratus erat omnia pati potius, quam ab ea discedere. Virgo autem erat planè ipsam, quod Ioseph, qui erat moderatissimus & generosissimus: & Crucis figuram ei virgo opponit. quàm arma opponens, non tam aduersus illum, quàm eum, qui per illum ipsam tacite conabatur oppugnare, repente sceleratum illum, & execrandum repulit ac reiecit, eumque plurimis affecit contumelijs, & vultum (erat enim dignus) pugnis impleuit & spuitis. Sed illi, qui processerat ad extremam amoris amentiam, hæc quidem parùm erant curæ. Vnum autem erat vel ipsa morte grauius, iustam non assequi. Propterea eum breui tempore tenuit tristitia, & compressit dolor. Postquam verò rursus, vt ita dicam, exarsit cupiditas, ille autem ad ei resistendum minimè esset exercitatus, sed valdè ineruditus, nec posset forti ac generosa cogitatione repellere desiderium, fecit omninò quæ dolor ei iubebat, & se ad alia, quæ non erant aperta, parauit certamina. Cùm autem ad hunc locum peruénit oratio, volo rursus simpliciter & apertè quandam facere narrationem, illa dicens, quæ habent certam & apertam veritatem.

Cap. 7.

Cyprianus quidam versabatur Antiòchiæ, quo tempore Imperij sceptrâ tenebat Decius, cui patria quidem erat Carthago in Lybia, parentes autem genere clari & diuites: dabat verò operam philosophiæ, & arti magicæ. Cùm in eas ab ineunte aetate studium posuisset, ad summum peruenit vtriusque, cùm simul & diligentiam, & acutissimum attulisset ingenium. Magnum autem nomen assecutus, non solum Carthaginem voluit suam gloriam peruenire, sed insignem quoque Antiòchiam voluit habere testem suæ sapientiæ, & in magicis rebus eruditionis, forsan fore quoque expectans, vt ibi aliquid disceret, quo d non ad hoc vsque tempus didicerat. Ad eum ergò cùm venisset Aglaidas, & narrasset, quomodò esset affectus, & quòd cùm omnem artem & manum mouisset, nullum mali inuenisset remedium, sed omnibus superiorem adspexisset virginem, postremò adijcit: Tu solus restas, qui meam consoles calamitatem, & in te solo collocas fiduciam, me repressi, nè mortem vite præferrem. Omninò autem cogitare non posses, quantas opes & quantum auri sis à nobis habiturus, cùm me liberaris à tali calamitate. Nam ego quidem ea tibi abundè & plura, quàm speres, præbebo. Dixit, & eum exaudivit Cyprianus, & pollicitus est se mox esse eum molestia soluturum. Ille ergò abiit lætus, & se mox in manu habiturum esse virginem, visione apprehendens.

Cap. 8.

Cyprianus autem mox adspexit ad libros, qui ea possunt operari: & cùm vnum ex malignis vocasset spiritibus, quos prompto & alacri animo nouerat opem ferre ad hæc flagitia, & quibus ille utebatur ministris, cùm vellet efficere magnum quid & prodigiosum: Si mihi, inquit, vacaueris, & hoc ministerium citò effectum reddideris, deinceps maxima tibi largiar, & efficiam, vt omnes alios antecellas. Ille autem arroganter & superbe loquens, vt solebat: Et quid est, inquit, quod à me, si velim, non facile fiat? Sæpè quidem totas labefeci ciuitates: sæpè effeci, vt esset manus prompta & velox ad patris fundendum sanguinem: fratribus & coniugibus odium immisi implacabile: multos, qui volebant esse virgines, prohibui: Monachis, qui debebant in montibus, & cuius ieiunio assueuerant, & propemodum ne carnis quidem omninò meminerant, immisi carnis cupiditatem, & perfeci vt lubenter adspicerent ad voluptates: alios, qui volebant renunciare omnibus carnalibus, & ijs, quibus nos delectamur, & sectari virtutem, aliundè adoriens, effeci, vt curam abijcerent talium cogitationum, & rursus diligenter adhererent ijs, quibus consueuerant. Attamen quid, vt multa dicerem, sum adductus? Res ipsa nunc indicabit, quàm sim ad ministrandum longè vtilissimus. Accipe hoc medicamentum, (erat autem vas quoddam plenum, quod dabatur) & eo asperge domum virginis, & nisi tibi omnia successerint exsententia, sum ego decerè despiciendus, & habendus inutilis: tuque nos extremæ argue imbecillitatis. Hæc sic quidem facta sunt.

Cap. 9.

Sancta virgo acriter tentatur.

Psal. 118. 36.
34. 40. 36.

Virgo autem cùm tertia hora noctis surrexisset ad reddendas Deo preces, iam quidem incalecebat, & insultum sentiebat tentatoris. Quo autem hæc magis crecebant, illa magis augebat preces. Cùm autem valdè accenderetur ignis aduersarij, illa vim patiens: Memini noctū, dicebat, nominis tui, Domine, & lætata sum. Laqueum parauerunt pedibus meis, & inflexerunt animam meam. Ego autem, dum ipsi me molestia afficiunt, induor sacco. Et humiliavi in ieiunio animam meam, & deprecatio

tio in sinum meum conuertetur. In hoc cognoui, quod voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me. Gladius eorum intret in corda ipsorum, & arcus eorum confringantur. Tibi enim Deo viuenti tota anima & corde me ipsam dedicaui. His armis vtens generosa virgo aduersus tentatorem, & deinde etiam inimicis intolerandum Crucis signum in eum immittens, pudore affectum cum magno metu expulit dæmonium. Ille autem reuersus ad Cyprianum, erubescere quidem fateri se esse victum: & multis se circumagens aufractibus, huc & illuc vertebat. Diligenter tamen & subtiliter rogatus, etsi sit amicus mendacij, & inuitus vera dicat, manifestè aperit quod volebat celare: Vidi, dicens, quoddam signum, quod valdè horruì, & vires illius non sustinui. Illo ergò sic condemnato, aliud dæmon mox accersitur, ad agendum longè priore acrior. Qui cum abiisset, & statim fecisset similia, similibus armis fuit reiectus & propulsatus, & cum dedecore accessit ad eum, qui miserat. Post hæc aderat ille, qui dicebatur pater & princeps dæmonum, qui ijs quidem, qui prius emissi fuerant, minatus est supplicium, vt qui non artificiosè nec aptè hac in re versati fuerant, vt putabat. Dæmonibus enim, præter alia mala, arrogantia redundat & iactantia. Cyprianum autem iussit esse bono animo, & nihil ei esse curæ id, quod erat propositum.

Crucis signum dæmonibus intolerandum.

Vincuntur dæmones à Iustina.

Quid ergò post hæc est consecutum? Ipse nouum & diuersum excitat bellum, quod multum habet fraudis & calliditatis: nam abiens, in habitu muliebri assidebat puellæ: & cum sit impudentissimus, & longè audacissimus, non veritus est dicere, se ad ipsam à Deo esse missum: vt vnâ tecum, inquit, verser, & diu tecum sustineam tuam viuendi rationem: nam ipsa quoquè teneor eodem desiderio virginittatis. Cæterum quamnam propter eam, mercedem accipiam, volo ex te scire. Videtur enim mihi res magna, & periculosa, & quæ multis opus habet certaminibus. Illa autem dixit rem quidem reuerà opus habere sudoribus: sed quandò adspexeris ad remunerationes & coronas, magnæ condemnaris negligentia eos, qui tale bonum negligunt. Hinc improbitas accepta occasione, suas implebat partes: &, Quamnam dicebat, Eux fuit utilitas ante gustum ligni? Vndenam autem genitus esset mundus? Vndenam qui nunc sunt, habuissent essentiam, si matrimonium ablatum fuisset & coniunctio? Si non dulcis gustus Eua lignum gustasset, si non virum cognouisset, qui etiam propter hoc erat genitus: si omnes esse virgines constituisset, vndenam nati essent filij, iuctudum hominibus omnibus solatium, & mundi, qui paulatim deficit, in vitam reuocatio? Cum hæc verba audisset Iustina, non id ei vsu venit, quod prius parenti Eux: sed statim surrexit, & malum declinauit consiliarium. Vnde etiam in eum quoquè consueta emisit arma, nempe signum Crucis. Et ille quidem, qui plus quam alij se iactauerat, maiori pudore affectus, statim fuit eiectus. Ipsa autem rursus redijt ad suas ad Deum preces & orationes.

Cap. 10. Impurus dæmon simulat se feminam.

Nititur eam seducere, sed frustra.

Nota in prius Christianis tam frequenter vsu signi S. Crucis.

Post hæc is, cuius erant prius insolentes & gloriosi spiritus, humilis & abiectus apparuit Cypriano, & quod victus esset, aperta signa vultu præ se ferens. Ille autem: Et tu, inquit, qui es tantus, à tali puella fuisti superatus? Quo autem freta illa, aduersus vos, qui estis tam magni, tam magna potest facere? Tunc dæmon: (erat autem omnino diuina virtus, quæ aduersarium veritatis mouebat, vt hæc proferret) Signum, inquit, Crucis, ne dum figuratur quidem, videre omnino sustinemus, sed totis viribus nos prius in fugam conijcimus, quam id perfectè figuretur. Quantæ erat necessitatis, mendacij patrem hæc aperire, vitijque opificem & conciliatorem? Non fuit itaque minus miraculum, arrogantem illum & superbum significare se esse superatum, quam illum sic prostratum fuisse à puella. Dicebantur autem hæc omnino intelligenti: & accepta occasione, sapiens erat sapientior. Protinus enim intellexit, si hæc potest Crucifixus, quanta sit amentia, eo relicto, illius sequi inimicos, qui sunt tam imbecilli, & tam facile terrentur. Hæc cum mente agitasset Cyprianus, statim perrexit ad libros: & tanquam malorum fontes, & orgiorum dæmoniacorum thesauros, eorumque nequitia delicias & donaria, eos igni mandare statuit. Cum ergò dixisset famulis, vt eos afferrent, venit ad Ecclesiam: & cum Episcopo congressus, (ei nomen erat Anthimus) rogabat, vt describeretur in numerum ouium Christi. Ille autem (Cyprianum enim cognoscebat, & eum planè esse lupum sciebat) eam rem esse artem arbitratus: Tibi, inquit, sufficiant, qui sunt extra Ecclesiam: neque eos coneris aggredi, qui sunt intra eam, nè fortè malus tibi contingat exitus. Audiuit Cyprianus, & omnia adduxit, quibus ei fidem faceret, cum summa moderatione, & testabatur esse

Cap. 11.

Nota Lector.

Cyprianus conuertitur, intellecta Christi aduersus dæmones potentia.

Anthimus Episcopus Antiochenus.

fidem Christi inuictam. Dicebat enim Iustam illi eam nupèr notam reddidisse, per quam illa in fugam multos verterat dæmones. Accipe autem, dicebat, hos quoque libros, qui mihi fuerunt malorum principium, & da eos igni consumendos, ut dæmones quoque sciant nihil posthac fore mihi cum illis commune. Ij enim fuerunt intercessores ad amorem in eos mihi conciliandum. His persuasus Episcopus, virum esse mutatum, illos quidem, ut digni erant, statim igni mandauit: illum autem, cum ei benedixisset, dimisit, multum admonens, & ei cauens, ut stare ijs, quæ decreuerat.

Magici libri Cypriani comburuntur.

Cap. 11. Magna Cypriani mutatio.

Cineris aspersio, solum peccati.

Cap. 13.

Galat. 3.

Psal. 34. Esa. 42.

* fores

Amore Christi non vult exire ecclesiam cum ceteris catechumenis.

Cap. 14.

Cyprianus baptizatur.

Sacris iniatur.

Cap. 15. Ordinatur presbyter.

Statim ergo Cyprianum priorum magna subit poenitentia: & deinceps ab improba & flagitiosa vita tantum destitit, & tantus fuit hostis turpium vitiorum, quanta prius ei intercesserat eum ipsis amicitia. Quinetiam in ea, quæ sunt honesta & Deo grata, tantum adhibuit studium, quantum nec prius in ea, quæ sunt mala. Iudicium pulchre huius mutationis, post librorum conflagrationem, fuit etiam simulacrorum dissolutio: quæ fuit tam absoluta, ut ne eorum quidem omnino esset reliquum vestigium, si quid tale præcedens tempus apud eum vidisset. Deinde quid? Cum ille ad suam contumeliam caput cinere adpersisset, graues edens gemitus ac suspiria, & seipsum lauans lachrymis, solus cum eo solo, qui est ubique præsens, colloquebatur: tantoque in Deum amore cor ei inflammabatur, & sic ignis eius omnem deprimebat mentis altitudinem, ut ipse recusaret ore Deo offerre supplicationem, propter insignem humilitatem. Itaque magnus quidem erat Cyprianus, quando suum studium conferebat in dæmones, præcipuam honoris partem apud eos obtinens: maior autem rursus apud Deum & Christianos, quando fuit mutatus pulchra mutatione, & ingressus est viam, quæ ducit ad virtutem.

Cum ergo totam sic transgressisset noctem in confessione, gemitibus & lachrymis, mane diei magni Sabbati venit in Dominicum, multos habens, qui inter se inuicem contendebant, & eum studebant præuenire, & illic videre. Ingressus ergo, existimabat factum esse signum ingressus in templum, si scopo suo verba quoque auditionis habuisset conuenientia. Atque habebat quidem pedes intra ecclesiam: habebat autem admirabiliter quoque & præter opinionem Diaconum, hæc Apostoli verba pronunciantem: Christus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Similiter autem ea quoque dicta Prophetæ: Vidisti, Domine, nè silueris: Domine, nè discesseris à me. Esaiam quoque legebat alius: Ecce intelliget, dicens, puer meus dilectus, quem elegi. Quæ omnia cum iudicasset suo conuenire instituto, perfectius ad fidem in Deum, suum confirmauit animum, ut qui esset intelligens, & ad ea, quæ oportet, videnda perspicacissimus. Cum autem vocaretur tempus, & foras egredierentur Ecclesiæ catechumeni, ille verò maneret intus, quidam diaconus, cui nomen Asterius, iussit eum exire. Ille autem illic quoque, quam esset acri magnoque & excelsio animo, volens ostendere, neque esset facilis ad parendum cuiilibet, ei minimè cedens: Quana de causa, inquit, o Diacone, me, qui factus sum seruus Christi, extra ecclesiam contēdis eijcere? Cur dissoluis mei propositi constantiam? Post hæc Diaconus quidem persistebat in ijs, quæ statuerat, & vim afferebat, ut eum expelleret ex ecclesia, ei sic dicens præterea: Nō dum factus es perfectus. Ille autē verbo valde percussus, dixit: Viuit meus Christus, qui dæmones aboleuit, qui virginē seruauit, qui mei indigni est misertus, non me arcebis ab ingressu ecclesiæ: ab ea non recedā, nisi factus fuero perfectus.

His quæ dicta fuerant, valde obstupefactus diaconus, hæc significat Episcopo, nempe quod ipse quidem ex ecclesia eijceret Cyprianum: ille verò vellet intus manere, non autem exire cum catechumenis, nec hoc solum, sed etiam quæ perfectos reddunt, vellet consequi sacramenta. Qui igitur ad seruandas animas erat artificiosus Anthimus, cum rem esse diuinam accuratè considerasset, accersit quamprimum Cyprianum: & cum catechismo instituisset, diuino quoque eum expiat baptismo. Et octauo quidem die sacrum facit eum præconem & expositorem Christi mysteriorum: vicesimo autem subdiaconum, tricesimo verò refert in numerum diaconorum. Sic quidem Cyprianus pulchre versabatur in rebus honestis: & sic in primo accessu fuit inspiratus diuinitus: & sic perseuerauit, ad naturam, eum retrahentem, non humiliter nec abiectè respicere, neque permittere se ab ea flecti, adeo ut & desuper dignus diuina censeretur illuminatione, & aduersus vitia & dæmones maiore ditaretur gratia, quam quæ auribus ferè percipi, aut credi possit.

Cum autem totus annus esset transactus, dignus iudicaretur cathedra presbyterorum, non hoc ascensum solummodo iudicans, sed etiam ad virtutis incrementum, tam

tam prompto & alacri animo per viam arctam & asperam ingrediens, quàm vllus alius per planam & latam, & ad ingrediendum facilem. Paruo itaq; tempore summum virtutis apprehendit, & creatus est pastor Carthaginensium. Non solum autem Carthaginem, sed etiam vniuersum Occidentem, atque adeò etiam totum Orientem, comprehendit sui admiratione. Is generosam quoque virginem Iustam, cum mutato nomine Iustinam appellasset, & in diaconissarum numerum retulisset, ei tradit praefecturam earum, quae erant in monasterio, & eis illam praefecit, tanquam matrem. Eos autem, qui orthodoxae fidei aduersabantur, luce vitae & linguae suauitate inducens, quotidie innumerabiles addebat Ecclesiae, & ut semel dicam, quoscumque aut praesens lingua, aut absens scriptis alloqueretur, ad rectam partem traducebat. Quamobrem res gentilium florentes tunc sunt extinctae, & tanquam herba quadam paulatim emarcuerunt. Cum ita se haberet, in eum a doloso hoste bellum est excitatum, non ut eum vquam superaret, (Sciebat enim fieri non posse, ut ipse Cypriano eaderet superior) sed ut cum Christi oues a pastore desertas effecisset, tunc tanquam lupus inuadens, eas mactaret & perderet.

Alij rectius sentiunt Antiochenorum creatum pastorem.

Multos conuertit sua praedicatione.

Cum ergo totum subisset Decium, (ipse enim tunc imperabat Romanis) acerbissimo eum ciet furore aduersus Christianos. Magis autem studebat ipse vnum venari Cyprianum, quam omnes capere Christianos. Sciebat enim, quam esset illius lingua utilis Christianis, & quod cum illum cepisset, facile eos subiugaret, qui ab ipso pascebantur. Cum in eo ergo omnes adhibuisset machinas, & nec bonorum promissis allici, neque malorum minis vidisset persuaderi, eum tandem damnat exilio. Ille autem tantum absuit, ut existimaret magnum quid esse supplicium, & si extremum esset malum, ut seipsum non curans, aliorum curam gereret, nec cessaret scribere, admonere, confirmare, adhortari, ut ad sola intuerentur praemia, quae sunt virtuti proposita, & a sola, quae est illic, pendere gloria: enses autem, ignem & bestias, tanquam bonorum causas amplecterentur, ut quae pro breui, & qui est ad tempus, dolore reddant regnum caelorum. Haec Cyprianus non solum dicebat, sed etiam quae licebat, faciebat, ut qui sciret, facta magis posse persuadere, quam verba: & suo exemplo prouocabat ad similem emulationem. Quomodo autem dicitur: Videns enim tandem malignus Cyprianum contendente sic extinguere errorem cultus simulacrorum, grauius ferebat, & erat ei intolerandum omnino, quod fiebat. Subiens itaque quosdam ex ijs, qui erant in impietate aciores, persuadet, ut eum accusent apud Comitum Orientis: (illi nomen erat Eutolmius) quod omnes quidem persuadet, miris quibusdam eos inducens praestigijs: aduersus nostros autem deos ingentes eis facit spiritus: & quod est grauius, non solum id facit cum eis, in quorum uenit conspectum, & cum quibus fuerit latenter congressus, sed cum illis etiam, quos literis conuenerit: & quod liberè quidem amplectitur sectam Christianorum, eorum autem irridet religionem, & deos patrios afficit contumelijs. His Comes ad iram vehementissimè accensus, & maxime, quod rescuisset virginem quoque Iustinam eadem sentire, quae Cyprianus, cum eos in vincula coniecisset, & in aliam tradidisset custodiam, referuat tribunali Damasci.

Cap. 16.

Virtuti proposita praemia in caelis.

Cyprianus cum Iustina coniecit in vincula.

Cum ergo ducti essent sancti in hanc ciuitatem: Tu es magister Christianorum, (dicit Comes Cypriano, verba faciens ex alto tribunali) qui eis, qui deos colunt, persuades contrarium, & eos conturbas, qui propter mentis imbecillitatem facile in omnem laberis opinionem? Non tu prius multos ad deos adduxisti, aptis, ut accepi, de eis narrationibus? Quomodo ergo nuper es mutatus? & quanam est causa mutationis? Cur autem Crucifixum praedicans, statuisti homines decipere alienis doctrinis? Post haec sanctus quietem agens, seipsum colligebat, & confirmabat. Deinde propius accedens, Comiti dixit ornate & honorifice: Ego cum, ut tu testaris, in res Gentilium multum studij ponerem, & in dicendi facultatem, & magicorum librorum meditationem essem vehementissimè affectus, nullum hinc magnum, aut quod ad animam pertineret, lucrum percepi. Mihi autem sic affecto & in vanis occupato laboribus, inaniu meorum sudorum, & cultus deorum insipientium Deus misertus, bonam & certam ducem viam, quae ad ipsum tendit, hanc mittit virginem. Quod si modum consequenter audire uolueris, quo id fuit administratum ac gestum, lat scio, valde miraberis. Sic autem habet: Aglaidas quidam ex ijs, qui nati fuerant ex Claudio, ab hac virgine victus fuerat amore magico. Et ille quidem eam petebat in matrimonium: illa autem recusabat, coniuge contenta uirginitate. Ille persistebat, partim quidem supplicans, partim autem vim

Cap. 17.

Exhibetur tribunali.

Cypriani ad Comitum oratio.

afferens. Illa econtrà à prima voluntate non destitit. Postquàm verò vidit eam immobilem, & ei omni ratione resistentem, nullo modo potuit quiescere. Itaq; ad me veniens Aglaidas, exposuit quidem arcanum, narravit autem se fuisse despectum à virgine, & postremò rogavit, vt pro viribus opem ferrem infortunio, & amatorium medicamentum, quod ei vincende par esset, ad eam immitterem, & ad amatoris muerem cupiditatem eam, quæ tam superbè despiciebat. Ego verò in libris magicis habens fidutiam, & in dæmonibus, iussi nè curaret, ei citissimum promittens auxilium. Cùm igitur vnum vocâsem ex dæmonibus, ei rem aperio, & si quid posset rogavi, vt opem ferret. Ille autem, antequàm experiretur quidem, erat elato supercilio, & vehemens in promittendo, & qui videbatur posse omnia facere. Cùm autem abiisset, & cum puella esset congressus, apparuit mus leonem aggressus, aut scarabeus luctatus cum aquila. Fugiens enim ad me est reuersus, & valdè territus, qui priùs erat magnus, & cuius intolerandus erat imperus. Me verò inuasit stupor, quomodo virgo adeò mollis, & quæ re qualibet solet facilè terreri, non solum non cessit vi & inductioni dæmonis, sed ei etiam euasit terribilis. Quibusnam autem armis nitens, non solum eum repulit, sed etiam ad nos transmisit fugitium? Propterea eram plenus suspitione, & grauibus agitabar cogitationibus. Me autem interrogante & sitiente scire causam, volebat quidem celare dæmonium, & omni ratione tegere. Cùm autem ego eum non dimitterem, vix tandèm, vel inuitus constitetur, & arcanum aperit, dicens diuinam esse in ea virtutem, & sibi quoddam horrendum apparuisse signum, cuius ne solum quidem sustinuit adspectum, sed redijt fugiens. Sic illo condemnato, ipse non fui negligens: sed alium quoquè misit, qui, vt existimabat quidem, erat priori longè fortior: viribus autem nihil erat dissimilis. Nam ille quoquè cùm eadem vidisset, & passus fuisset, reuersus est. Ego autem rem adhuc volens magis examinare, emitto ipsum principem dæmoniorum, ignaros & inexpertos vocantem eos, qui priùs misit fuerant, & qui nullis insidijs, nec vlla arte vti scirent ad mentem decipiendam: me autem bona spe implebat, quòd & virginem expugnaret, & eam, cui vellem, quolibet faciliùs redderet morigeram. Postquàm autem ipse quoquè eam est aggressus, quid quidem non dixit, quid autem non fecit ex ijs, quæ possunt inducere? Quamnam autem omisit speciem deceptionis? Quæ quidem omnia illa arguit esse inania & imbecilla: & tandèm illum ipsum, cuius erant tam ingentes spiritus, adeò humilem reddidit & fugitium, vt apertè fateretur Crucifixi vires esse inexpugnabiles, & ab ipsa illos fortiter expelli.

Imbecillitas dæmoniorum superbillimorum.

Crucifixi vires inexpugnabiles, & dæmonibus horribilis.

Cap. 18.

Sancti martyres atrociter puniuntur.

Ad hæc quid me oportebat facere, dic per ipsam veritatem, ô Iudex. Rem ne mente agitare & iudicare dignam, quæ consideretur, quamnam sit ipsa Christi virtus. quæ vulgò iactatur, qua ipsi quoquè terrentur dæmones, & sola fuga seruantur: an sic citra rationem sequi ea, quæ sunt tradita, perindè ac si traheret viribus? Ego itaque cùm quæsiissem inueni, & pulsanti mihi fuit apertum. Et cùm lux cognitionis meo cordi illuxisset, purè cognoui, quòd hæc quidem simulacra, quæ à vobis coluntur, sunt solum deceptio & mendacium, quæ sub Dei nomine adorantur. Vnus autem verus Deus est Christus, qui potest seruare eos, qui in ipsum credunt. His Comes ad iram motus, cùm non haberet quid talibus dicendi viribus responderet, facit id, quod erat in promptu, & quod est consequens ijs, qui fuerint irati. Sanctum quidem iussit suspensum discerpi: Iustinæ autem os verberari & oculos, etsi illa non tam videretur cædi à tortoribus, quàm quodammodo meminisse Dei glorificationis. Nam cùm sic verberaretur, alta voce clamabat: Gloria tibi Deus, qui me, cùm essem indigna, tibi fecisti familiarem, & dignam censuisti, vt pro tuo paterer nomine. Et sic patiens, adeò se fortiter gessit, vt nihil ostenderet ignaum, aut muliebri & imbecillæ naturæ conueniens: qui autem verberabant, deficientibus eis viribus, à tormentis cessauerunt. Diuinus autem Cyprianus, cùm os eius caderetur, planè erat magno & excelso animo, nec frangi, aut deijci poterat, virilesque & beatas tales edebat voces, vt audientes eos, qui circumstitebant, ad se attraheret & ab incredulitatis profundo eriperet. Dicebat enim Comiti, magno & generoso animo, ingentique spiritu eum intuens: Cur es adeò emotæ mentis, indignæ scilicet regno cælorum pro quo ego omnia pati statui, vt tui quoquè sunt testes, qui non vident, oculi? Non respicies, non cognosces, quamnam sit vera lux: & relictis tenebris, ad ipsam transibis? Propter hæc Comes ad vnumquodque eorum, quæ dicebantur, grauiorem ei imponens dolorem: Si, inquit, tibi videor immortale regnum conciliare, tibi supplicium

cium adhuc multiplicabo, & omnino mihi habebis gratiam propter beneficium & commoda, quorum ego sum tibi conciliator. Hæc cum dixisset, & adhuc paululum eum cædi concessisset, deinde cessauit cruciari, non ex humanitate, sed quod inops esset consilij, ut qui desperasset fieri posse, ut sancti mutarentur. Propter hæc in carcerem quidem Cyprianum, Iustinam autem iubet abduci in Terentinæ, quod dicitur, monasterium.

Rursus autem post tempus non multorum dierum, cum sanctos ad secundam pro- Cap. 19.
duxisset examinationem, simulans mansuetudinem: Nolite, inquit, sequi hominem mortuum, neque morte affecto vestram fidem credere. Non est enim omnino vitæ dator, qui ne sibi quidem potuit opem ferre, & suam seruare animam. Hanc admonitionem reputâtes sancti superuacaneam & stultam, immo verò improbâ & noxiam, sic dixerunt Comiti: Quid verò tu, qui es tam acuto & subtili ingenio? Non didicisti, quod absq; morte non accedit immortalitas? Nec intellexisti quodnam sit mysterium eius, qui vicit mortem morte triū dierum? Sed tu es reuerâ hebeti & obtuso ingenio circa res magnas & viles: & ideo videns non videbis, & cum sis inspiens, non intelliges. Propter hæc Comes ne expectaro quidem sine orationis, ira statim fuit percitus, & fida mansuetudo facile est dissoluta. Vnde etiâ martyribus grauem parauit pœnam, sartaginem valde accensam iubens eos excipere. Cum diuinus ergo Cyprianus prius Egregiè respondet Comiti.
forti & generoso animo insulisset, eum statim secuta est Iustina. Quam cum martyr vidisset timore correptam, quantum licebat conijcere ex tarditate ingressus, verbis ei animū addebat, & memoria rectè factorum, quibus illa & fugauit dæmones, & cum reuocauit ab incredulitate. Cum his verbis confirmasset Iustinā, deinde rursus figura venerandæ Crucis, tanquam armis muniti, veluti super rorē sensim descendente, super ferri flammam recubuerunt. Quo quidem Iudex etsi valde obstupefactus, præstigijs tamen, non veritatem, esse putabat id, quod fiebat. Vnde etiâ eius fouens amentiam quidam Athanasius, vnus ex ijs, qui considebant, & qui erat ei familiaris: Ego, inquit, Christi vestri mox arguā imbecillitatem. Dixit, & simul etiam ausus est ingredi ardentē flammam ignis, inuocato Ioue & Aesculapio, illo quidē, ut qui sit princeps ignis Mittuntur in accensam sartaginem.
etheri & terreni: hoc autē, ut qui existimaretur suppeditator salutis. Nō prius autem ignē attingit, quam è vita etiâ stultus excessit, protinus, quos vocauit, defensoribus dignū consecutus auxilium. Sancti autē diū in sartagine permanserunt illasi, illuminati potius, quam ardentes. Ignis enim eis cedebat, & coërcebat eam, quā habebat, operationem, veluti reueritus cōmunem Dominū & opificem, pro quo hæc pati statuerāt.

Videns ergo Iudex res nouas & stupendas, & ignem, tanquam vnū ex ijs, quæ sunt Cap. 20.
ratione prædita, discernentem amicum ab inimico: & sanctos quidem illatos protegentem & conferuantem, Athanasium autē pro meritis ad mortem transmisisse, ipse quoque propemodum suffocabatur, &, Curæ mihi est amicus, dicebat, & mihi curæ, & propter eum maximum sentio dolorem. Cum verò vocasset quendam ex cognatis, cui nomen erat Terentius, eum seorsum ab alijs adhibuit in consilium, quoniam modo se gereret in ijs, quæ ad sanctos pertinebant. Terentius autē dixit: Nihil sit tibi rei cum sanctis, nec velis tam inconsideratè resistere veritati. Christi virtus est planè inexpugnabilis. Tibi autem optime consules, si eos transmittas ad Imperatorem, & ei accuratè significaueris quæcunq; in eos fecisti: quàm magno autē & excelso animo ij se gesserunt in omnibus: & quod à te nullū fuit prætermissum supplicium, sed puniendo etiâ ipsas superasti bestias: illorū verò tormentorū nullum eos attingit, sed hucusq; permanserūt illasi. Hęc cum audisset Comes, Nicomediā ad eū, qui tūc rerū potiebatur, (is autē erat Claudius) talē statim mittit epistolā: Comes Eutolmius Claudio Cæsari magno, terræ & maris domino, Salutē. Eos, qui tuę sunt ditionis, vidēs magna frui tranquillitate, Imperator maxime, magnorū deorum, quā in te conferuāt, benevolentia, & eius, quę tibi adest, religionis noui hanc esse dignā remunerationem. Quoniam autem quidam ex ijs, qui dicuntur Galilei, in ipsos frementes, Christum, quē Iudæi, tanquam maleficum, Cruci affixerūt, magis colunt & adorant, ea de causā nos quoque eos omnibus modis, tãquam seditiosos ac perniciosos, postquam ad tribunal producti sunt, non muratos, è ciuitatibus pellere magnificimus: & quos quidē vix tandem eorum, quę malè senserant, aliqua subit pœnitentia, magnorū deorum freti benevolentia, eos admittere, &, quam par est, gratiam reddere non recusauimus. Quos autem perscrutans inueni esse immedicabiles, eos flagris cedere, in crucem agere, vulgus discerpere, omnibus modis punire, conuenienter ijs, quę lata sunt, legibus, non

negleximus. Non possunt enim aliter superari emoræ mentis animi, & qui difficilem habent affectionem in eis habitantem. Nè autem me putes ea, quæ dicuntur, fingere, hunc quoque Cyprianum, qui non aliqua adductus necessitate, sed sua sponte defecit à dijs seruatoribus, & Crucifixo totum seipsum dedicauit, postquam valde puniui, ad tuam nunc misi potentiam, hominem, qui est verbis aptus ad persuadendum, moribus autem improbus, & ad se defendendum promptissimus. Eum si blandè ac leniter conueniebam, ne animum quidem mihi omninò adhibentem inueniebam: si asperè tractabam, & tormenta inferebam, non tam viro, quàm statuæ, aut alicui alteri inanimato ea me inferre censebam: si carcere includi imperabam, existimabat imperatum esse inopiæ consilij, non autem humanitatis: & ne sic quidem stolidus, quòd ad deos quidem attrinet, & eos, qui illis párent, volebat quietem agere: Sed cum esset sub claustris & custodibus, insultabat eorum tolerantia: & nec desistebat quidem multos suo morbo implere. Cum ergò visus esset & vtrice manu, & carnificibus, quòd ad nos quidè spectat, superior: sciamus autem omnes, quòd quancunque terram Sol adspicit, ea tibi páret, & à te regitur, Cyprianum ad te misi simul cum Iustina virgine: quos aut efficies, vt declinent ab odiosa & execranda religione: aut circa illos ea facies, quæ magno Ioui placent, & dijs alijs. Illorum autem inobedientiam singularim declarabunt acta, quæ sunt de eis facta.

Cap. 21.

Literas itaque legentem Imperatorem subit admiratio: & antequàm eorum faceret periculum, victus fuit à forti & magno eorum animo. Cum ergò visum esset sufficere tormenta, quæ præcesserant, & plura inferre iudicaret non solum esse crudele, sed etiã superfluum, (acceperat enim eos quicquid inferebatur, insigniter despiceret) cõmunicato cum amicis consilio, vbi illos inuenit laudantes, imposuit finem ijs, quæ præcesserant: Cyprianus, dicens, & Iustina, qui aduersus deos fremuerunt, & ne supplicijs quidem, vt sententiam mutarèt, inducti sunt, neq; bonorum promissis, gladio mortè subeant. Hęc cum sancti audissent, non tristem vultum, non verbũ indecorum & illiberale, neque aliquid aliud, quod esset pusilli & abieci animi, ostenderunt: sed potiùs alacres, & magnã animi letitiã vultu significantes, propter fluuiũ Gallum ad mortè ducebantur, cum accessissent plurimi ad spectaculum, vt potè quòd fama curreret, & omnes statim vocaret propter personarum claritatem. Cum ergo aliquod breue tempus ad orandum petissent, & impetrãssent, & Ecclesiã tranquillitatem, omnibusque pacem à Christo postulãssent, magnus Cyprianus ne tum quidem moriturus, sapientiã oblitus est, & animi magnitudinis: sed habens suspectam fœminã imbecillitatem, eos, quibus mandata fuerat cædes, rogauit, vt priùs interficerent Iustinam: Quod cum factũ esset, & beatum finem ea accepisset, ille magnas Deo agens gratias propter hanc pulchram & optandam vocationem, ipse quoque mox latus gladio consummatur, & ad cælum euohitur.

Cap. 22.

Iacentibus ergò sic corporibus, nemo audebat ea tollere propter magnam gentium feritatem, & ad supplicia sumenda procliuitatem. Nam cum in sanctos martyres iam lata fuisset sententia, transiens quidam, cui nomen Theoclistus, & videns abduci sanctos, solum dixit: Quàm iniuste morti traditi fuerunt sancti: & martyr fuit repente absque vlllo negotio. Simulatque enim hoc dixisset, eum ex equo deiciens assessor Felicius, cui Imperator principaliter mandarat in sanctos animaduersionem, parem Christi martyribus ei quoque mortem attulit. Cum ergò non parùm temporis intercessisset, & sic preciosæ iacerent reliquiæ, quidam ex Christianis, qui Roma in transmarinas veniebant regiones, vbi sanctũ vidissent & eum statim agnouissent, non possent autem fallere custodũ oculos, qui ad hoc ipsum manebant, quòd esset eis imperatum, vt custodirent reliquias, nè ex ab aliquo surriperentur, donèc essent deuorata: à volucris & bestijs: neque ipsi tempus obseruare neglexerunt, cum custodes quidem à somno victi fuere. Tunc enim ipsi, acceptis preciosis thesauris, Romam denuò nauigârunt, afferentes etiam monimenta eorum decertationis. Quæ quidem simul cum sacris corporibus credunt fidei cuiusdam mulieris clarissimæ, cui nomen quidem erat Matrona, cognomen autem Ruffina: quæ dicebat se genus ducere à Claudio. Ea autem in maximè insigni tumulo ciuitatis illa honorificè deponit in vna theca, affatim curationes non ijs solis, qui Romam habitant, sed etiam ijs, qui illuc veniunt ex omni parte, præbentia quotidie: Ad gloriam Dei patris, & Domini nostri Iesu Christi: Quem decet omnis honor, maiestas & magnificentia, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

VITA